

Rozdział I. Rozwój historyczny praw własności intelektualnej z perspektywy interesu publicznego

§ 1. Wprowadzenie

Przystępując do pisania niniejszej pracy, przyjąłem w ramach wstępnego założenia dość schematyczny obraz historycznego rozwoju praw własności intelektualnej z perspektywy interesu publicznego. Mianowicie pierwotnie wydawało mi się, że da się w istocie wyróżnić trzy etapy rozwoju własności intelektualnej: a) okres przywilejów, gdzie decydujący był interes monarchy, b) okres indywidualizmu, zapoczątkowany przez rewolucję francuską, gdzie z kolei priorytetem stała się ochrona indywidualnych interesów twórców, oraz c) okres współczesny, podczas którego nastąpiło odejście od indywidualnego ujęcia własności intelektualnej w kierunku uwzględniania interesu publicznego jako integralnego elementu w dyskursie na temat kształtowania poszczególnych rozwiązań i propozycji legislacyjnych w obszarze własności intelektualnej. Jednak bliższa analiza pokazuje, że taki klarowny podział nie da się utrzymać i praktycznie od początku rozwoju praw na dobrach niematerialnych pojawiały się dylematy i problemy związane z powstawaniem, a potem rozszerzaniem czy wydłużaniem w czasie ochrony praw własności intelektualnej. Dyskusje w tym zakresie niemal od samego początku zaczęły dotyczyć problemu relacji praw wyłącznych, jakimi są prawa autorskie czy prawo z patentu do interesu publicznego, chociaż nomenklatura używana na oznaczenie pojęcia interesu publicznego nie była jednolita. Znamienne jest również to, że mimo iż do koncepcji interesu publicznego odwoływano się w toku tych dyskusji wielokrotnie, to jednak jego rozumienie bywało różne. Inaczej rozumiano interes publiczny w dobie przywilejów na publikację udzielanych przez władzę, a inaczej np. w USA w okresie kształtowania się nowożytnego prawa autorskiego. Na uwagę zasługuje fakt, że argumenty przedstawiane w toku dyskusji nad poszczególnymi rozwiązaniami ustawowymi są

w większości przypadków aktualne do dzisiaj ze względu na fakt, iż podstawowe dylematy praw własności intelektualnej, takie jak rozszerzanie przedmiotowego i czasowego zakresu ochrony, pozostają niezmiennie¹. W związku z tym, z perspektywy obecnie obowiązującego prawa, jest jak najbardziej pożądane prześledzenie historycznych uwarunkowań, poglądów, koncepcji, ustawodawstwa i orzecznictwa dotyczących interesu publicznego i jego oddziaływania na formowanie oraz egzekwowanie konkretnych rozwiązań legislacyjnych, gdyż te rozważania mogą się okazać bardzo pomocne przy rozstrzygnięciu współczesnych dylematów dotyczących kolizji interesów na terenie praw własności intelektualnej². Dalsze rozważania będą prowadzone głównie w oparciu o trzy gałęzie zaliczane do klasycznego zestawu praw własności intelektualnej, tj. prawo patentowe, prawo autorskie i prawo znaków towarowych.

§ 2. Rozwój prawa autorskiego a interes publiczny

W okresie starożytnym nie istniały normy prawne, które chroniły autorów czy wynalazców przed zawłaszczaniem wytworów ich intelektu³. Nie oznacza to jednak, iż nie dostrzegano problemu kopiowania cudzych dzieł bez zezwolenia. Przeciwnie, to właśnie w okresie starożytnym zaczęto się posługiwać terminem plagiat na określenie przywłaszczenia autorstwa, a na tę naganną praktykę narzekali wielcy poeci i pisarze okresu starożytnego np. *Owidiusz* i *Horacy*⁴.

---

¹ Zob. *D. Flisak*, Wydłużenie okresu ochrony praw pokrewnych, czyli jak z poważnego tematu uczynić groteskę, ZNUJ PPWI 2009, z. 3, str. 76 i nast.

² Taki pogląd prezentuje też na gruncie prawa autorskiego *R. Deazley*, Re-reading Donaldson (1774) in the twenty-first century and why it matters, E.I.P.R. 2003, Nr 25(6), str. 275, wskazując, że uwzględnienie rozważań historycznych w zakresie początków prawa autorskiego pozwoli współcześnie na tworzenie rozwiązań uwzględniających nie tylko ekonomiczny interes autora, ale także „szersze interesy społeczne”.

³ Zob. *H. Haberstumpf*, Handbuch des Urheberrechts, Berlin 1996, str. 13. Stanowisko takie wynikało z jednej strony z tego, że refleksję nad teorią sztuki rozpoczęli dopiero sofisci, a i przedstawiciele tej szkoły filozoficznej malarstwo, rzeźbę czy architekturę uważali za rzemiosło, którego rezultatem nie są dobra niematerialne, lecz realne przedmioty. Z kolei Platon w swoim państwie idealnym nie widział miejsca dla artystów. Dopiero *Plotyn* (około 203–269/270) przyznał sztuce odpowiednią rangę, uznając ją za najdoskonalszą własność boskiej istoty, a pracę artysty za odbłask bóstwa. Zob. *W. Tatarkiewicz*, Historia filozofii, t. I, Warszawa 2009, str. 77 i 190.

⁴ Zob. *E. Ferenc-Szydelko*, Prawo autorskie na ziemiach polskich do 1926, ZNUJ PWiOWI 2000, str. 11–14.

Dyskusje prawnicze, które toczyły się w owym czasie, oscylowały wokół praktycznych tematów, komu powinno przypaść „prawo” np. do malowidła lub rzeźby, tzn. twórcy czy właścicielowi materiału. Nie pojawiały się jeszcze odwołania do interesów indywidualnych, a tym bardziej interesu publicznego. Średniowiecze również nie sprzyjało rozwojowi praw na dobrach niematerialnych ze względu na anonimowy model rozpowszechniania utworów i poczucie, że prawdziwym stwórcą wszelkich dzieł jest Bóg, a nie człowiek. Z drugiej jednak strony to właśnie chrześcijaństwo przyjęło zasadę, zaadaptowaną później przez *Johna Locka*, iż pracownik (fizyczny bądź umysłowy) powinien otrzymywać wynagrodzenie za swoją pracę (*dignus est operarius mercede sua*)⁵.

Prawdziwy przełom nastąpił z chwilą wynalezienia przez *J. Gutenberga* (1455 r.) druku. W tym momencie możliwość rozpowszechniania dzieł na szeroką skalę za pomocą technicznych środków reprodukcji ujawniła nieuczciwą konkurencję pomiędzy drukarzami. Jedni bowiem uzyskiwali od autorów zezwolenia na przedruk, inni dokonywali przedruków bez takiego zezwolenia. Takie zjawisko wywołało potrzebę reakcji państwowej w postaci przywilejów na druk dla wybranych drukarzy. Oczywiście panujący udzielali tych przywilejów nie tyle w interesie społecznym, ile w swoim własnym, każąc sobie płacić za tego typu przywileje. Można nawet zauważyć, że system przywilejów na wydawanie dzieł był w istocie sprzeczny z interesem publicznym, gdyż władcy udzielali przywilejów wydawcom, którzy dawali rękojmnię zachowania oficjalnej linii politycznej i religijnej panującego⁶. Jak widać, początki prawa autorskiego wcale nie były związane z potrzebą zabezpieczenia interesu publicznego, lecz interesów konkretnej grupy społecznej (drukarzy) i interesu władcy (ekonomicznego i politycznego). Interes ekonomiczny i osobisty autora nie był w owym czasie uwzględniany⁷, chociaż wybitni twórcy (*L. da Vinci*) i działacze (*M. Luter*) postulowali zapewnienie ochrony przynajmniej osobistym interesom autorów⁸. Nawet niektóre postę-

---

⁵ *F. Zoll*, *Prawo cywilne*, t. II, Poznań 1931, str. 166.

⁶ *R.P. Merges, P.S. Menell, M.A. Lemley*, *Intellectual Property In the New Technological Age*, New York 2000, str. 346.

⁷ Tak *F.S. Dmochowski*, *O własności literackiej i artystycznej*, Biblioteka Warszawska 1860, t. IV, str. 576.

⁸ Szerzej zob. *J. Kostyło*, *From Gunpowder to Print: The Common Orgins of Copyright and Patent, [w:] Privilege and Property, Essays on the History of Copyright*, pod red. *R. Deazley, M. Kretschmer, L. Bently*, Cambridge 2010, str. 31. Zob też *F. Zoll*, *Znamienny*

powe na pierwszy rzut oka regulacje, jak np. rozwiązanie francuskie z 1551 r. nakazujące wydawcom umieszczanie na każdym wydrukowanym dziele imienia i nazwiska autora, służyły nie tyle ochronie interesów osobistych autora, co możliwości łatwej identyfikacji autora piszącego treści sprzeczne z oficjalną linią polityczną władcy⁹.

Dalszy rozwój prawa autorskiego przypada na okres Oświecenia i związany jest z rozwojem koncepcji praw natury, które mimo iż służyło głównie interesom bogacącego się mieszczaństwa, przyniosło ze sobą nie tylko zapoczątkowanie ustawowej ochrony „własności literackiej i artystycznej”, ale także wprowadzenie interesu publicznego jako elementu uzasadniającego przyznanie ochrony oraz stworzenie pierwszych instrumentów ochrony interesu publicznego w ramach praw własności intelektualnej np. w postaci *quasi*-licencji przymusowej w pierwszej ustawie autorskiej, tj. *Statute of Anne* z 1709 r. Punktem wyjścia do nowożytnej koncepcji ochrony praw autorskich było uznanie przez przedstawicieli szkoły prawa natury własności za podstawowe prawo natury¹⁰, a w dalszej kolejności rozciągnięcie pojęcia własności na – jak to ujmował *John Locke* i *William Warburton* – owoce swojej pracy, bez względu na ich charakter (intelektualny czy fizyczny)¹¹. Szczególną zasługę w rozciągnięciu pojęcia własności na własność literacką i artystyczną oraz przyznania praw do tej własności twórcom odegrali encyklopedyści francuscy (*D. Diderot*, *F.M.A. Voltaire*, *J.J. Rousseau*). Efektem tych postulatów było zagwarantowanie we francuskiej ustawie konstytucyjnej z 24.6.1793 r. (tzw. konstytucja jakobińska) każdemu obywatelowi prawa własności rozumianego jako m.in. możliwość rozporządzania owocami swojej pracy, w tym pracy umysłowej. Dalszym krokiem było zaś uchwalenie ustawy o wystawianiu dzieł w teatrach z 1791 r. oraz ustawy z 1793 r. przyznającej twórcom prawo do komercyjnej eksploatacji prawa własności przez okres ich życia¹². Nie ulega jednak wątpliwości, że francuskie rozwiązania legislacyjne uczyniły z autora główny

---

objaw unormalnienia prawa w polskiej ustawie o prawie autorskim, Lwów 1936, str. 9, który wskazuje, iż pierwszym propagatorem ochrony twórcy z mocy „prawa ogólnego”, a nie przywileju, był *Marcin Luter*.

⁹ *L. Pfister*, *Author and Work In the French Print Privileges System: Some Milestones*, [w:] *Privilege and Property, Essays on the History of Copyright...*, str. 120.

¹⁰ *H. Olszeński*, *M. Zmierzczak*, *Historia doktryn politycznych i prawnych*, Poznań 1994, str. 127.

¹¹ *J. Locke*, *Two Treatises on Government*, Londyn 1821, str. 208 i nast.

¹² Teksty powyższych ustaw w oryginale, jak również tłumaczeniu na język angielski dostępne są na stronie: www.copyrighthistory.org.

podmiot praw autorskich, a co za tym idzie, to właśnie interes autora stał się przewodnią ideą, na której opierały się te pierwsze akty z zakresu prawa autorskiego¹³. Akcentowanie interesu autora jako pierwszoplanowego interesu podlegającego ochronie znalazło również odzwierciedlenie w terminologii używanej na określenie zespołu norm z tej dziedziny [*droit d'auteur* (Francja), *derecho de autor* (Hiszpania), *Urheberrecht* (Niemcy)].

W Wielkiej Brytanii przejście z systemu monopolu udzielanych przez władcę do nowoczesnego prawa autorskiego nastąpiło w przyjętej w 1709 r. ustawie o znamionym tytule *An Act for the Encouragement of Learning, by Vesting the Copies of Printed Books in the Authors Or Purchasers of such Copies, during the Times therein mentioned*. Powyższy akt prawny stanowił kamień milowy w rozwoju nie tylko angielskiego, ale także amerykańskiego prawa autorskiego¹⁴. Już sam tytuł tej ustawy wskazywał, że jej podstawowy cel to „zachęcanie do nauki”, co może zostać osiągnięte poprzez przyznanie pewnych praw dla autorów, z zastrzeżeniem ich ograniczenia w czasie. Akt ten pozwalał też rządowi na ustalanie cen maksymalnych książek w imię ochrony interesów konsumentów, w czym niektórzy przedstawiciele doktryny dopatrują się prototypu licencji przymusowej¹⁵, będącej jednym z istotnych instrumentów ochrony interesu publicznego. Ostatecznym celem ustawy z 1709 r. było zapewnienie publicznego dobrobytu poprzez stworzenie zachęty do rozpowszechniania wiedzy z uwzględnieniem interesu autora, wydawców i ogółu społeczeństwa¹⁶. Ze względu na liczne odwołania do interesu

---

¹³ Należy jednak podkreślić, iż niektórzy autorzy argumentowali, że ustawa z 1793 r. w znacznie większym stopniu, niż to się wydaje, uwzględniała również interes publiczny poprzez próbę zbilansowania interesów autora z koniecznością zapewnienia odpowiedniego zakresu domeny publicznej. Szerzej zob. *J. Ginsburg*, *A tale of two copyrights: literary property in revolutionary France and America*, *Tulane Law Review* 1990 (64), str. 991-1031. W toku dyskusji nad kolejnymi aktami z zakresu prawa autorskiego we Francji zdecydowanie eksponowano interes autora ponad interes publiczny. W 1825 r. powołano komisję do opracowania nowego prawa autorskiego w „interesie literatury i sztuki”. Raport z obrad tej komisji pokazuje, że mimo iż jej przedstawiciele dostrzegali elementy interesu publicznego w obszarze prawa autorskiego, to jednak priorytetowe znaczenie przypisywano interesowi autora. Zob. *Minutes of the 1825-1826 Commission* (1826), *Primary Sources on Copyright (1450-1900)*, eds *L. Bently & M. Kretschmer*, www.copyrighthistory.org.

¹⁴ Zob. *T.E. Scrutton*, *The Law of Copyright*, New Jersey 2007, str. 50.

¹⁵ *R.P. Merges, P.S. Menell, M.A. Lemley*, *Intellectual Property...*, str. 346.

¹⁶ Zob. *M. Leaffer*, *Understanding Copyright Law*, Warszawa 2010, str. 3 i nast., *R. Deazley*, *Rethinking Copyright. History, Theory, Language*, USA 2006, str. 1. i nast.

publicznego w doktrynie przyjęto, że prawo anglosaskie od początku było bardziej zorientowane na ochronę „interesu publicznego”, podczas gdy prawo francuskie kształtujące się w owym czasie było, jak już wynika z wcześniejszych rozważań, bardziej ukierunkowane na ochronę interesów autora¹⁷. Pomimo istnienia filozofii akceptującej interes publiczny w obszarze prawa autorskiego nie brakowało napięć pomiędzy interesami indywidualnymi a interesem publicznym. W szczególności problematyczna okazała się kwestia czasu trwania ochrony. Pomimo przyjęcia ustawy z 1710 r., która ograniczała czas trwania praw autorskich do 14 lat dla nowych książek i 21 lat dla istniejących, dotychczasowi beneficjenci systemu przywilejów ciągle twierdzili, iż prawa te trwają wiecznie. Rozstrzygnięcie tego dylematu przyniosło dopiero orzeczenie *Donaldson v. Beckett* z 1774 r.¹⁸, w którym Izba Lordów potwierdziła, że prawa autorskie są ograniczone w czasie. Na uwagę zasługuje jednak fakt, iż mimo akceptacji zasady ograniczoności w czasie praw autorskich Sąd Najwyższy USA w orzeczeniu z 15.1.2003 r. w sprawie *Elder v. Ashcroft*¹⁹ uznał, iż wielokrotne przedłużanie ochrony praw autorskich nie stoi w sprzeczności z zasadą ograniczoności w czasie praw autorskich przyjętą przez konstytucję USA.

Statute of Anne stał się również częścią amerykańskiego prawa autorskiego. Dla prawa amerykańskiego znamienne jest jednak to, że ochrona własności intelektualnej została uregulowana na poziomie konstytucyjnym. Konstytucja USA z 1787 r. przyznawała Kongresowi prawo do uchwalenia ustaw z zakresu prawa autorskiego w celu „promocji postępu nauki i sztuk użytecznych” poprzez przyznanie autorom na ograniczony czas wyłącznych praw do ich pism (art. I. Sec. 8 c. 8). Od tego momentu każda ustawa autorska w celu osiągnięcia zgodności z konstytucją musiała przyczyniać się do owego postępu nauki i sztuk użytecznych, w przeciwnym wypadku mogła zostać uznana za niekonstytucyjną²⁰. Przyjęta w amerykańskiej konstytucji idea uwzględniania interesu publicznego znalazła też odzwierciedlenie w orzecznictwie sądowym. W orzeczeniu *Wheaton v. Peters*

---

¹⁷ E. Ferenc-Szydełko, *Prawo autorskie...*, str. 27, oraz A. Strowel, *Droit d'auteur and Copyright: Between History and Nature*, [w:] *Of Authors and Origins-Essays on Copyright Law*, ed. by B. Sherman, A. Strowel, Oxford 1994, str. 235 i nast.

¹⁸ 2 Brown's Parl. Cases 129, 1 Eng. Rep. 837; 4 Burr. 2408, 98 Eng. Rep. 257 (1774).

¹⁹ *Elder v. Ashcroft* (01-618) 537 U.S. 186 (2003) 239 F.3d 372, affirmed.

²⁰ *R.C de Wolf*, *An Outline of Copyright Law, USA 1925*, str. 13.

z 1834 r.²¹ sąd uznał prawo autorskie za twór mający w pierwszym rzędzie chronić interes publiczny, a dopiero na dalszym miejscu gwarantujący wynagradzanie pracy autora. Nawiązywanie do interesu publicznego jako ostatecznego elementu uzasadniającego egzystencję praw autorskich następowało też we współczesnych orzeczeniach, w szczególności w sprawie *Twentieth Century Music Corp v. Aiken* z 1975 r.²² oraz *Sony Corp. of America v. Universal City Studios Inc.* z 1984 r.²³, do których powrócę w toku dalszych wywodów.

Dalszy etap rozwoju prawa autorskiego w I poł. XIX w. polegał na uchwalaniu kolejnych ustaw chroniących autorów w poszczególnych krajach, chociaż pojawiały się też ustawy, których głównym celem było ciągle, jak w systemie przywilejów, zabezpieczenie interesów wydawców²⁴. Cechą charakterystyczną ustaw z tego okresu było łączenie elementów ochrony autorów i postanowień dotyczących cenzury. Jednocześnie w okresie tym toczyła się dyskusja na temat istoty i zakresu praw autorskich, w której często odwoływano się do dobra ogółu w celu uzasadnienia zgoła odmiennych rozwiązań legislacyjnych. Przykładowo we Francji w dokumentach legislacyjnych z 1841 r.²⁵ wydłużenie proponowanego czasu ochrony z 30 na 50 lat uzasadniano tym, że społeczeństwo będzie miało większe korzyści z wydłużenia ochrony, gdyż dzięki temu będą istnieć osoby zainteresowane wznawianiem dzieła, co spowoduje dłuższe funkcjonowanie dzieła dla pożytku publicznego. Podobnie w Wielkiej Brytanii, wydłużając ustawą z 29.7.1814 r. czas ochrony prawnoautorskiej z 14 do 28 lat, twierdzono, że wydłużenie ochrony „będzie stanowić dalsza zachętę dla rozwoju literatury”²⁶.

Z drugiej strony, mimo iż porównywano prawo do utworu z własnością, to jednak – ze względu na interes publiczny – postulowano ograniczenie uprawnień autora. W tych kwestiach wypowiedali się najwięksi władcy tamtego okresu. Przykładowo Napoleon przeciwstawiał się przyznaniu nieograniczonych w czasie praw autorskich,

---

²¹ 33 U.S. (8 Pet.) 591 (1834).

²² 422 U.S. 151, 156 (1975).

²³ 464 U.S. 417, 429 (1984).

²⁴ Przykładem takiego aktu może być saksońska ustawa o prawie autorskim z 1844 r., której głównym celem było zabezpieczenie pozycji wydawców i drukarzy.

²⁵ Report of Lamartine and parliamentary debates on literary property (1841), Primary Sources on Copyright (1450-1900), eds L. Bently & M. Kretschmer, www.copyrighthistory.org.

²⁶ Zob. R. Maugham, A Treatise on the Laws of Literary Property, Londyn 1828, str. 66.

gdyż w takim przypadku „postęp naukowy zostałby zahamowany”²⁷. Argumentowano, że autor wykorzystuje w swoim dziele już istniejące źródła i nie jest uzasadnione przyznawanie mu całkowitej wyłączności w odniesieniu do jego dzieł. W przypadku zaś dzieł ważnych, o szczególnym znaczeniu, należało zdaniem niektórych autorów wyłączyć autora z prawa do decydowania o losie takiego dzieła właśnie w interesie społecznym (publicznym). W trakcie dyskusji nad poszczególnymi rozwiązaniami legislacyjnymi próbowano wprowadzać do ustaw autorskich mechanizmy zmierzające do ochrony interesu publicznego. Przykładowo w projekcie jednolitych zasad ochrony prawnoautorskiej dla państw niemieckich z 11.2.1819 r. w art. 20 wprowadzono zapis pozwalający na zawieszenie praw autorskich w przypadku, gdy ceny książek objętych tymi prawami były zbyt wysokie²⁸. Z kolei w austriackiej ustawie o prawie autorskim z 1846 r. w § 5 i 6 zawarto dość szczegółowe postanowienia dotyczące dozwolonego użytku chronionych utworów, zezwalając np. na przytaczanie cytatów lub zaczerpnięcie motywów muzycznych z chronionych dzieł. Jednocześnie zaczęło się pojawiać orzecznictwo na tle nowych ustaw. Sprawy sądowe z tego okresu uwidoczniły problematykę „głębokości” poziomu ochrony prawa autorskiego. Przykładowo we Francji sędziowie raczej liberalnie podchodzili do uznawania kolejnych wytworów za podlegające ochronie. Już wtedy jednak podnosiły się głosy, iż zbyt szerokie rozszerzanie zakresu ochrony jest szkodliwe²⁹, ale pod wpływem orzecznictwa doktryna francuska zaakceptowała takie rozszerzanie ochrony praw autora.

Z drugiej zaś strony nie brakowało też spraw, w których interes publiczny powodował odmowę udzielenia ochrony chronionym dziełom. Przykładowo w Anglii odmawiano ochrony dziełom niemoralnym, sprzecznym z oficjalną linią religijną lub spokojem publicznym i sprawiedliwością. W sprawie *Lawrence v. Smith* z 1822 r. pozwany argumentował, że nie można przyznać ochrony utworowi powoda, gdyż jego publikacja „zaprzecza chrześcijaństwu i Objawieniu i narusza moralność publiczną i porządek publiczny”, co zmusiło sąd do

---

²⁷ G.T. Curtis, *A Treatise on the Law of Copyright*, Boston 1847, str. 57-58.

²⁸ F. Kawohl, (2008) *Commentary on German federal copyright directives (1837-1869)*, in *Primary Sources on Copyright (1450-1900)*, eds L. Bently & M. Kretschmer, www.copyrighthistory.org.

²⁹ F. Rideau, *Nineteenth Century Controversies Relating to the Protection of Artistic Property In France, [w:] Privilege and Property, Essays on the History of Copyright...*, str. 249.

odmowy ochrony dzieła powoda³⁰. Podobne postanowienia występowały jeszcze w ustawach z początku XX w. Przykładowo kanadyjskie prawo autorskie z 1906 r. zawierało postanowienie odmawiające ochrony dziełom niemoralnym, obscenicznym lub zwodniczym³¹.

W II połowie XIX w. nastąpił natomiast rozwój prawa autorskiego na płaszczyźnie międzynarodowej. Początkowo ochrona międzynarodowa następowała w ramach umów bilateralnych pomiędzy poszczególnymi krajami. Impulsem do tej ochrony nie był jednak interes społeczny, lecz nacisk ze strony wydawców i autorów w celu zapobiegania – używając dzisiejszej terminologii – importu równoległego ich dzieł do ich macierzystych krajów z krajów, gdzie ochrona im nie przysługiwała³². Pierwszym istotnym krokiem na drodze do szerokiej ochrony międzynarodowej było zorganizowanie kongresu brukselskiego z 1858 r., a następnie przyjęcie obowiązującej do dziś konwencji berneńskiej o ochronie dzieł literackich i artystycznych z 9.9.1886 r.³³ Konwencja ta – już chociażby ze względu na skład personalny delegacji ją opracowującej – była zorientowana na autora i maksymalną ochronę jego praw. Pod wpływem jednak niektórych mniej radykalnych krajów udało się wprowadzić pewne wyjątki do jej postanowień w imię ochrony interesu publicznego, np. możliwość używania streszczeń utworów do celów edukacyjnych lub naukowych³⁴. Trudno jednak w dyskusjach poprzedzających przyjęcie konwencji dopatrywać się idei ochrony interesu publicznego. Międzynarodowa ochrona praw autorskich na tym etapie rozwoju była ewidentnie zorientowana na ochronę interesów autorów.

W toku dalszego rozwoju prawa autorskiego systematycznie uchwalono wiele nowożytnych ustaw prawno autorskich³⁵ i jednocześnie rozszerzano zakres ochrony przyznawanej przez prawo autorskie, np. na wykłady naukowe i kazania, jak również wydłużano okres ochrony prawno autorskiej, np. do 80 lat w Hiszpanii, a nawet w niektórych krajach wprowadzono ochronę wieczystą (Meksyk,

---

³⁰ Szerzej zob. *R. Maugham, A Treatise on...*, str. 89 i nast.

³¹ *World Copyright. An Encyclopedia* ed. by *H.L.Pinner*, vol. I, Leyden 1953, str. 1094.

³² Tak też. *F.W. Grosheide, Paradigms In Copyright Law, [w:] Of Authors and Origins- Essays on Copyright Law*, ed. by *B. Sherman, A. Strowel*, Oxford 1994, str. 206.

³³ Dz.U. 1935 r. Nr 84, poz. 515.

³⁴ *C. Seville, The Internationalisation of Copyright Law*, Cambridge University Press 2006, str. 62.

³⁵ Zob. *S. Płaza, Historia prawa w Polsce na tle porównawczym*, t. III, Kraków 2001, str. 197.

Gwatemala, Wenezuela)³⁶. Z drugiej jednak strony nie wszystkie kraje w owym okresie uległy presji rozszerzania ochrony prawno autorskiej w czasie. Przykładowo w pierwszej ustawie z zakresu prawa autorskiego w Australii przyjętej w 1905 r. parlament australijski motywowany koniecznością wsparcia interesu publicznego i sprzeciwiający się skumulowaniu praw w rękach wydawców przyjął, iż ochrona praw autorskich nie powinna przekraczać życia autora³⁷. W przypadku pewnych krajów, np. Japonii, wprowadzenie regulacji prawnoautorskich następowało nie tylko z powodu konieczności ochrony twórców, ale w celu przyśpieszenia rozwoju innowacji i modernizacji całego kraju³⁸. W Polsce jeszcze przed uchwaleniem ustawy z 1926 r. dyskutowano na tematy związane z miejscem prawa autorskiego, argumentując, że prawa autorskie powinny być uznane ze względu na „słuszność i interes społeczny”³⁹. Polska ustawa z 1926 r., autorstwa *F. Zolla* na pierwszym planie stawiała interes autora. Jak pisał *F. Zoll*: „W ustawie powinna być zapewniona pełna ochrona interesów twórców. Oto myśl, która przenika ustawę, jest jej wytyczną, treścią poszczególnych postanowień i zasadą, na której oparto konstrukcje prawne”⁴⁰, dodając jednak, iż „każda ustawa jest kompromisem pomiędzy najróżnorodniejszymi interesami i w danym wypadku o taki kompromis chodzi, który zabezpieczyłby należycie zarówno interesy autorów, jak i narodu, publiczności”⁴¹. Myśl o potrzebie zabezpieczenia interesu publicznego pojawiała się w wypowiedziach prof. *Zolla* wielokrotnie. Przede wszystkim *Zoll* wyjaśniał, iż nagradzanie twórców musi następować w interesie publicznym, argumentując, iż przyznanie praw wyłącznych twórcom jest silną podniętą dla pracy twórczej, a nadzieja uzyskania zysków materialnych rozwija szybciej postęp. Interes publiczny zdaniem *Zolla* przemawiał również za ograniczeniem autorskich praw majątkowych w czasie i treści⁴².

---

³⁶ Zob. *S. Cypin*, Międzynarodowe prawo autorskie, Gazeta Sądowa Warszawska 1927, Nr 49, str. 652.

³⁷ *B. Atkinson*, The True History of Copyright. The Australian Experience 1905–2005, Sydney University Press 2007, str. 13.

³⁸ *P. Ganea*, Copyright History, [w:] Japanese Copyright Law. Writings in Honour of Gerhard Schricker, Kluwers Law International 2005, str. 3.

³⁹ *E. Ferenc-Szydelko*, Prawo autorskie..., str. 29.

⁴⁰ *F. Zoll*, Prawo cywilne..., str. 139.

⁴¹ Protokoły z obrad komisji Ministerstwa Sztuki i Kultury z 17.5.1920 r., [w:] Prawo autorskie w projekcie Prof. F. Zolla, Kraków 1920, str. 57.

⁴² Protokoły z obrad..., str. 58. Zob. też. *F. Zoll*, Polska ustawa o prawie autorskim i konwencja berneńska, Kraków 1926, str. 64.